

ศึกษาหลักคำสอนที่ปรากฏในบุญข้าวประดับดินของชาวอีสาน Study the Doctrines that Appear the Boon Khao Pradub Din of the Isan People

¹พระรุ่งตะวัน สิริวัฒน์ (แดงบุญเรือง), ²พระมหาสากล สุภรเมธี

¹Phra Rungtawan Siriwanno (Daengbunrueang), ²Phramaha Sakol Subharamedhi

^{1,2}มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

^{1,2}Mahamakut Buddhist University, Roi Et Campus

¹Corresponding author, e-mail: runghawan3102@gmail.com

Received: December 03, 2023; Revised: December 24, 2023; Accepted: December 25, 2023

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในบุญข้าวประดับดินของชาวอีสาน พบว่า มีหลักธรรมปรากฏในพิธีกรรมอยู่หลายประการ ได้แก่ คำสอนเรื่องความกตัญญู เรื่องความสามัคคี หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นต้น หลักธรรมเหล่านี้เป็นหลักธรรมที่ปรากฏในการทำบุญข้าวประดับดินของชาวอีสานอันเป็นสาระสำคัญของงานบุญ และเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาหลายปี ตามความเชื่อของการทำบุญอุทิศให้กับเปรตญาติ ที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งการทำในลักษณะนี้ แสดงให้เห็นถึงความกตัญญูต่อบุคคลที่ล่วงลับ ความเมตตากรุณาความเคารพที่ตนมีต่อท่านผู้จากไป แต่อีกส่วนหนึ่งยังมีความเชื่อว่าเป็นการทำตามประเพณีที่ทำตามสืบๆ กันมา ยังเข้าใจว่าทำไปเพื่ออุทิศให้เปรต ทำไปเพื่ออุทิศให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปเท่านั้น หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีบุญข้าวประดับดินได้ส่งผลต่อสังคมหลายด้าน คือ ด้านความเชื่อ ด้านจิตใจ ในด้านของจิตใจนั้นเมื่อชาวบ้านทำบุญแล้วย่อมมีความสุขใจเกิดขึ้นเพราะการทำบุญนั้นจะต้องถึงพร้อม คือ ตั้งแต่ขณะคิด ขณะทำและหลังจากทำ ซึ่งใจต้องผ่องใส อิ่มอกอิ่มใจสดชื่น และรักษาความแนบแน่นของชาวอีสานเอาไว้ ทำให้ประชาชนมีความร่วมมือและสร้างความสุขทั้งในชุมชนและหมู่บ้านมีการรวมญาติมิตร เพื่อนพ้องทุกคนที่เกี่ยวข้องทุกคนร่วมมือร่วมใจกันทำบุญข้าวประดับดิน

คำสำคัญ: หลักคำสอน, บุญข้าวประดับดิน, ชาวอีสาน

Abstract

This article aims to Study the teachings of Buddhism that appear in the Boon Khao Pradub Din of the Isan people. Found that Several principles appear in the ritual,

including the teaching of gratitude. about unity Principles of Sangha Vatthu 4, etc. These principles are the principles that appear in the Isaan people's merit making of rice adorned with soil, which is the essence of merit making. And it is a tradition that has been passed down for many years. According to the belief of making merit and dedicating it to ghosts and relatives who has passed away Which is done in this way Demonstrate gratitude The kindness, respect and love that he has for the person who has passed away. But another part still believes that it is a tradition that has been followed from generation to generation. It is also understood that it is done to dedicate to ghosts. It is only done to dedicate to the deceased ancestors. Buddhist principles that appear in the Boon Khao Pradub Din tradition It has affected society in many ways: Belief side, spiritual side in terms of the mind When villagers make merit, they will feel happy. Because of that merit You must be ready at three moments: from the moment you think, while doing it, and after doing it. The heart must be clear, contented, refreshed and maintain the closeness of the Isaan people. Make people cooperate and create happiness. Both in the community and in the village, there are gatherings of relatives and friends. All friends involved; everyone joins together to make merit with Boon Khao Pradub Din.

Keywords: doctrine, Boon Khao Pradub Din, Northeastern people.

บทนำ

พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นศาสนาหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของผู้คนที่นับถือโดยเฉพาะเมื่อพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่ไปสู่ดินแดนใดผู้คนในดินแดนนั้นก็จะนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้เพื่อให้สอดคล้องกับความเชื่อและค่านิยมท้องถิ่นอันเป็นกุศโลบายของผู้รู้ที่จะสามารถนำเอาหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเข้าสู่วิถีทางวัฒนธรรมของสังคมได้ สำหรับภาคอีสานก็เช่นเดียวกันเมื่อพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้าไปสู่พื้นที่ต่างๆ แล้วผู้คนก็ได้ประยุกต์หลักคำสอนให้เข้ากับวิถีทางวัฒนธรรมความเชื่อดั้งเดิมที่เคยเคารพนับถือบูชาผีประเภทต่างๆ หรือเทวดาด้วยการทำบุญเพื่อเซ่นสรวงบูชาผีในรอบปีซึ่งเรียกว่า ฮีต หรือจารีตที่เคยนับถือกันอย่างเคร่งครัดมาก่อน ด้วยการปรับฮีตหรือจารีตนั้นให้มีเนื้อหาของการทำบุญให้ทานและรักษาศีลตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเรียกว่าเป็นฮีตหรือจารีตของการทำบุญกุศลในรอบ 12 เดือน เรียกว่า ฮีต 12 ซึ่งคำว่า ฮีต หรือ รัตน์ หรือ จารีตประเพณีหมายความว่า ประเพณี อันเนื่องด้วยศีลธรรมซึ่งคนส่วน รวมถือว่ามีค่าแก่สังคม ใครประพฤติฝ่าฝืนหรืองดเว้นไปไม่กระทำตามที่กำหนดไว้ ถือว่า ผิดฮีต ซึ่ง ฮีต 12 ของชาวอีสานเป็นฮีตที่บริสุทธิ์ เป็นเรื่องของความเชื่อในพระพุทธศาสนาและประเพณีนิยมพื้นบ้านเป็นประเพณีที่สมาชิกในสังคมจะได้มีโอกาสร่วมชุมนุมกันทำบุญประจำทุกๆ เดือนของรอบปี ผลที่ได้รับ คือ ทุกคนจะได้มีเวลาเข้าวัดใกล้ชิดกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ยิ่งขึ้น ทำให้ได้มีโอกาสพบปะและรู้จักมักคุ้นกันรวมทั้งเป็นจารีตบังคับให้ทุกๆ คน

เสียสละทำงาน ร่วมกัน เมื่อว่างจากงานประจำแล้วก็มาร่วมกันทำบุญ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าประเพณีฮิต 12 ก็คือประเพณี “12 เดือนได้แก่” (พวงพิกุล มัชฌิมา, 2537: 23)

เดือนอ้าย	บุญเข้ากรรม	เดือนยี่	บุญคุณลาน	เดือนสาม	บุญข้าวจี
เดือนสี่	บุญพระเวส	เดือนห้า	บุญสงกรานต์	เดือนหก	บุญบั้งไฟ
เดือนเจ็ด	บุญข้าชะ	เดือนแปด	บุญเข้าพรรษา	เดือนเก้า	บุญข้าวประดับดิน
เดือนสิบ	บุญข้าวสาก	เดือนสิบเอ็ด	บุญออกพรรษา	เดือนสิบสอง	บุญกฐิน

(สาลิ รักษุทธิ, 2544: 23)

และในประเพณีแห่งการทำบุญในรอบปีหรือ ฮิต 12 นี้เราจะพบว่าในเดือนที่ 9 เป็น เดือนที่ชาวอีสานเชื่อว่าในช่วงเวลาดังกล่าวผู้ปกครองนรกได้ปลดปล่อยวิญญาณ ที่กระทำความผิด คือ ตกนรกไปเป็นเปรตก็ดีหรือว่าเป็นสัตว์นรกให้กลับมาหาญาติของตน โดยความเชื่อนี้ก็เป็นความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลมาจากเรื่องราวในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ก็คือเรื่องเปรตผู้เป็นญาติของพระเจ้าพิมพิสารที่ทรงกระทำหลังจากฉลองพระเชตะวันมหาวิหาร จึงได้กราบทูลพระพุทธองค์และคณะสงฆ์เพื่อมาฉันภัตตาหาร และเพื่อถวายเสื้อผ้าอาภรณ์อุทิศแก่พระญาติผู้ล่วงลับหรือบุพเพตชนเพราะไม่ต้องการให้บรรพชนหิวโหยและเปลือยกาย ซึ่งผลจากการทำบุญอุทิศดังกล่าวก็ทำให้ญาติของพระองค์ที่รอส่วนบุญมานับกับกัลป์หลายพุทธันดรได้รับส่วนบุญที่พระองค์ได้อุทิศให้ในวันดังกล่าว และด้วยเหตุดังกล่าวนี้นักปราชญ์หรือพระเถระชาวอีสานจึงได้นำเอาเรื่องราวนั้นมาเป็นมูลเหตุ หรือต้นเค้าของการจัดประเพณีบุญขึ้น โดยเรียกชื่อประเพณีนี้ว่า “บุญข้าวประดับดิน” หมายความว่าประเพณีการทำบุญให้เปรตด้วยการห่อข้าวปลาอาหารและของขบเคี้ยวต่างๆ เป็นห่อๆ แล้วนำไปถวายทานแด่พระสงฆ์แล้วจากนั้นก็นำอาหารเหล่านั้นไปแขวนไว้ตามต้นไม้ข้าง ตามบริเวณกำแพงวัดบ้าง (คนอีสานโบราณเรียกกำแพงวัดว่า ต้ายวัด เพื่อให้ทานกับเปรตที่ไม่ใช่ญาติของตน หรือเป็นญาติที่ตนคิดไม่ถึง หรืออุทิศทานให้ไม่ถึง เพราะอาการที่มีการถวาย หรือให้ทานโดยการวางไว้ตามดินตามต้นไม้เอง ชาวอีสานจึงเรียกงานบุญนี้ว่าเป็นบุญ “ข้าวประดับดิน” หรือบุญเดือนเก้า เพราะมีกำหนดทำกันจนเป็นประเพณีใน “เดือนเก้า” ซึ่งมีนัยยะของการทำบุญให้เปรตเหมือนกับในบางจังหวัดที่ทำบุญในงานสารทหรืองานทำบุญชิงเปรต (พระมหาสุพจน์ ค้าน้อย, 2547: 83)

ในประเพณีการทำบุญข้าวประดับดินของชาวอีสานนี้ถือว่าการทำบุญที่ยิ่งใหญ่โดยมุ่งหวังให้ชาวพุทธได้รู้จักการสละสิ่งของเพื่อให้ทาน และมีโอกาสรักษาศีลและเจริญภาวนาด้วยการทำบุญอุทิศให้กับญาติที่ล่วงลับไปแล้วด้วยสำนึกในความกตัญญูตเวทีที่ญาติได้กระทำไว้กับตนเมื่อคราวที่ยังมีชีวิตอยู่ อันเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้คนได้มาพบปะพูดคุยสังสรรค์และสร้างความสามัคคีให้เกิดในชุมชนได้

จากการศึกษาพบว่า ประเด็นเรื่องมูลเหตุของการจัดงานประเพณีนี้ ก็มุ่งถึงหลักธรรมที่สำคัญประการหนึ่งก็คือหลักกตัญญูตเวทีเพราะเป็นเรื่องของการแสดงออกถึง ความสำนึกในบุญคุณของเปรตชนนั้น จากนั้นในกระบวนการของการจัดงานพิธีกรรมบางอย่างยังได้บ่งถึงหลักธรรมบางประการอยู่ด้วย เช่น การรักษาศีล การให้ทาน และการอุทิศส่วนบุญก็ถือว่าการเจริญภาวนาซึ่งถือว่าเป็นหลักบุญกิริยาวัตถุ

และในหลักการนี้สามารถที่จะพิจารณาให้เห็นถึงหลักคำสอนเรื่องบุญกิริยาวัตถุ นอกจากนั้นก็ยังมียุทธศาสตร์หลักการสงเคราะห์ญาติ หลักสามัคคี เป็นต้น ซึ่งถือว่าหลักธรรมสำคัญนี้เป็นหลักธรรมที่มีปรากฏในการทำบุญในประเพณีบุญข้าวประดับดินนี้ ซึ่งผู้เขียนหวังว่าเมื่อดำเนินการเขียนเสร็จแล้วจะเป็นประโยชน์ทั้งแก่ผู้ศึกษาและชุมชน ที่จะสามารถนำเอาหลักธรรมที่ศึกษาค้นคว้านี้ไปใช้ประโยชน์ในอนาคตต่อไปได้

ความหมายและความเป็นมาของบุญข้าวประดับดิน

ในบทนี้ผู้เขียนมีความประสงค์จะกล่าวถึง ความหมายและความเป็นมาของบุญข้าวประดับดิน โดยมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายและแสดงทัศนะคติเกี่ยวกับ “บุญข้าวประดับดิน” ดังนี้

สุเมธ เมธาวิตถกุล (2532: 25) ได้กล่าวถึง “บุญข้าวประดับดิน” ไว้ในสังกัปปพิธีกรรม สรุปได้ว่า ข้าวประดับดิน คือ ข้าวพร้อมด้วยอาหารคาวหวาน ที่ชาวบ้านทำเป็นห่อๆ แล้วนำไปวางไว้ตามบริเวณโบสถ์ ตามกิ่งไม้ ลานหญ้า ในตอนเช้ามีดของวันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 แล้วกรวดน้ำอุทิศให้แก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว เพราะคตินิยมเชื่อว่า พอถึงแรม 14 ค่ำ เดือน 9 บรรดาเปรตญาติจะถูกปล่อยจากนรกชั้นมารับทานที่ญาติพี่น้องที่ได้บริจาคทาน ทำบุญอุทิศส่วนบุญไปให้ตน

มณี พยอมยงค์ (2529: 14) ได้กล่าวถึง ประเพณีบุญเดือน 9 ว่า วันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 ชาวไทยอีสานและคนลาวทั้งประเทศจะทำบุญข้าวประดับดิน หรือภาษาพื้นเมืองเรียกว่า บุญห่อข้าวน้อย เหตุที่เรียกว่าบุญห่อข้าวน้อยหรือบุญข้าวประดับดิน ก็เนื่องมาจากชาวบ้านที่ทำบุญเอาห่อข้าวไปวางที่พื้นดิน ในเวลาเช้ามีดของวันแรม 14 เดือน 9 ในวันนี้เชื่อว่ายมบาลจะปล่อยสัตว์นรกออกมาหากิน หลังจากที่ทำห่อข้าวเสร็จแล้ว ก็จัดอาหารไปถวายพระภิกษุสามเณรแล้วกล่าวคำอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่ญาติพี่น้องที่ล่วงลับ ประเพณีนี้เป็นประเพณีของลาวที่มีมานานแล้ว ต่อมาเมื่อพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นและแผ่ขยายมาถึงชาวลาวจึงมีพิธีกรรมทางศาสนาไปด้วย

ปรีชา พิณทอง (2534: 34) ได้กล่าวถึง การทำบุญข้าวประดับดินไว้ว่า เป็นแสดงออกถึงความกตัญญูรู้คุณ ในหนังสือฮีตสิบสอง คองสิบสี่ สรุปความได้ว่า เป็นการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษในประเพณีทำบุญข้าวประดับดินของภาคอีสาน จะมีการนำเครื่องเซ่นสังเวยจำพวกอาหารหวานคาว หรือหมากพลู บุหรี่ที่จัดใส่กระหวงหรือภาชนะอื่นๆ วางไว้ตามพื้นดิน หรือโคนต้นไม้ เมื่อนำข้าวประดับดินไปวางไว้ตามที่ต่างๆ แล้ว ก็จะมีการทำบุญอุทิศส่วนกุศล นำข้าวปลาอาหารถวายพระสงฆ์ แ่ส่วนกุศลแก่ผู้ตายและผีไม่มีญาติ โดยมีจุดประสงค์เพื่อแสดงออกถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ หรือสำนึกในคุณค่าของดิน และข้าวว่าเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ต่อชีวิต จึงควรอนุรักษ์บำรุงด้วยความเอาใจใส่ นับว่าเป็นความดี

ดังนั้น บุญข้าวประดับดิน เป็นประเพณีหนึ่งในฮีต 12 เรียกว่า บุญเดือน 9 เป็นการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่เปรต (ชาวอีสานบางถิ่นเรียก ผต) หรือญาติพี่น้องที่ตายไปแล้ว ด้วยการจัดของเซ่นไหว้ “ข้าวประดับดิน” ซึ่งจะประกอบด้วยข้าว อาหารคาว-หวาน พร้อมหมาก-พลู และบุหรี่ที่ห่อด้วยใบตอง โดยนิยมห่อหรือใส่กระหวางไว้ตามพื้น ใต้ต้นไม้ หรือแขวนไว้ตามต้นไม้บริเวณวัด หรือตามกำแพงวัด

ความเป็นมาของบุญข้าวประดับดิน

ความเป็นมาของบุญข้าวประดับดินในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท กรณีของพระเจ้าพิมพิสาร ที่จะศึกษาต่อไปก็คือประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการทำบุญอุทิศให้กับผู้ตาย หรือผู้ที่ละจากโลกนี้ไปแล้วที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาว่าเมื่อมีคนตายจากไปแล้ว ในสมัยพุทธกาลนี้การจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้อย่างไรบ้าง ซึ่งในสมัยพุทธกาลหรือสมัยก่อนพุทธกาลนั้นได้มีการจัดการในเรื่องของการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้ผู้ตายอย่างไร ซึ่งจากการศึกษาพบว่าการจัดกิจกรรมที่ว่าด้วยเรื่องของการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้ผู้ตายนั้นได้มีปรากฏในนิทานเรื่องเปรตผู้ที่เป็นญาติของพระเจ้าพิมพิสาร ซึ่งได้ทำกรรมชั่วเอาไว้พอตายไปก็เกิดเป็นเปรตอยู่หลายพุทธันดร ซึ่งเรื่องของเปรตที่เป็นญาติของพระเจ้าพิมพิสารนี้ถือว่าเป็นเรื่องที่เป็นบ่อเกิดของประเพณีบุญข้าวประดับดินของภาคอีสาน หรือเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการทำบุญอุทิศให้กับผู้ที่จากโลกนี้ไป ซึ่งเรื่องเปรตที่เคยเป็นญาติของพระเจ้าพิมพิสารนั้นมีเรื่องราวดังต่อไปนี้

“ในกัปที่ 92 แต่ภัททกัปนี้ ได้มีนครหนึ่งชื่อว่ากาสิ มีพระราชาทรงพระนามว่า ชัยเสน ครองราชสมบัติในพระนครนั้นพระองค์ทรงมีพระราชเทวีพระนามว่าสิริมาที่พระโพธิสัตว์นามว่า พุสสะ ได้มาบังเกิดในพระครรภ์ของพระนางแล้วตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณโดยลำดับ เมื่อคราวที่พระพุทธเจ้า ได้ตรัสรู้ พระเจ้าชัยเสนก็เกิดความเห็นแก่ตัวขึ้นว่า ลูกของเราออกบวชเป็นพระพุทธเจ้า ดังนั้น พระพุทธเจ้า ก็จักเป็นของเรา พระธรรมก็จักเป็นของเราพระสงฆ์ก็จักเป็นของเรา เมื่อมีดำริเช่นนั้นก็ได้อุปัฏฐากด้วย พระพุทธองค์ด้วยพระองค์เองตลอดเวลาด้วยความยึดมั่นที่เกิดขึ้นในพระราชหฤทัยโดยไม่ทรงเปิดโอกาสให้คนอื่น ๆ ได้ทำบุญกุศลเลย อนึ่ง พระเจ้าชัยเสนทรงมีพระโอรสซึ่งเป็นพี่น้องต่างมารดาของพระผู้มีพระภาคเจ้าอยู่อีก 3 พระองค์ และพระโอรสทั้ง 3 พระองค์ก็ได้พากันคิดว่า ธรรมดาพระพุทธเจ้าทั้งหลายย่อมอุบัติขึ้นมาเพื่อเป็นประโยชน์แก่ชาวโลกทั้งมวล มิใช่เพื่อประโยชน์เฉพาะบุคคลผู้เดียว แต่พระบิดาของพวกเรากลับไม่ยอมให้โอกาสแก่ชนเหล่าอื่นทำบุญเลยทำอย่างไรพวกเราจะมีโอกาสอุปัฏฐากพระผู้มีพระภาคเจ้าและภิกษุสงฆ์บ้าง ต่อมาพระโอรสทั้ง 3 พระองค์จึงพากันคิดว่า เอาเถิด พวกเราจะทำอุบายสักอย่างหนึ่งให้ได้มาซึ่งโอกาสนั้น จึงได้สร้างสถานการณ์ทางการเมืองอย่างหนึ่งให้เกิดขึ้นที่ชายแดนทำนองว่าจะเกิดการปฏิวัติขึ้น ฝ่ายพระราชามือทรงสดับว่า แถบชายแดนเกิดการจลาจลขึ้นจึงได้ส่งพระโอรสทั้ง 3 พระองค์ไปปราบกบฏที่ชายแดน(ความจริงเป็นแค่กลอุบายของพระโอรสของพระองค์เท่านั้น) เมื่อพี่น้อง 3 พระองค์ไปปราบกบฏ (หลอกๆ) เรียบร้อยแล้วจึงเดินทางกลับมา พระราชาทรงพอพระทัยเป็นอย่างมากและได้ประทานพรแก่พระโอรสทั้งสามว่าพวกลูกปรารถนาสิ่งใด ก็จงถือเอาสิ่งนั้นเถิด พระโอรสทั้ง 3 พระองค์ได้กราบทูลว่า ข้าพระองค์ปรารถนาจะอุปัฏฐากพระผู้มีพระภาคเจ้า พระราชาตรัสว่า เว้นพระผู้มีพระภาคเจ้านี้เสีย เธอจงเลือกเอาอย่างอื่นเถอะลูก พ่อให้พวกเจ้าไม่ได้ พระโอรสทั้ง 3 พระองค์ได้กราบทูลอีกว่า นอกจากพร คือ การได้อุปัฏฐากพระพุทธองค์แล้วพวกข้าพระองค์ไม่ต้องการสิ่งอื่นพระราชาตรัสว่า ถ้าอย่างนั้น พวกเธอจงกำหนดเวลามาว่าจะขออุปัฏฐากนานเท่าไรพระโอรสทั้ง 3 พระองค์ได้กราบทูลทูลขอว่า ขอเวลาอุปัฏฐากพระพุทธองค์เป็นเวลา 7 ปีแต่พระราชามิทรงอนุญาต พระโอรสทั้ง 3 พระองค์จึงได้พยายามกราบทูลขอลดหลั่นลงมาตั้งแต่ 6 ปี

5 ปี 4 ปี 3 ปี 2 ปี 1 ปี 7 เดือน 6 เดือน 5 เดือน 4 เดือน พระราชาก็ยังไม่ทรงยินยอม จนกระทั่งขอเพียง 3 เดือน พระราชาก็ทรงอนุญาตว่า ตกลงตามนั้น เมื่อได้พระเช่นนั้นแล้วพระโอรสทั้ง 3 พระองค์ก็ได้เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้าพระองค์ปรารถนาจะอุปฐากพระองค์ตลอด 3 เดือน ขอพระผู้มีพระภาคเจ้า จงทรงรับการอยู่จำพรรษาตลอด 3 เดือนนี้เพื่อประโยชน์แก่พวกข้าพระองค์เถิด เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าได้สดับเช่นนั้นก็ทรงรับนิมนต์ด้วยดุฎิการฝ่ายพระโอรสทั้ง 3 พระองค์เมื่อทราบข่าวพระพุทธร่องค์ทรงรับนิมนต์แล้วจึงได้ส่งข่าวไปถึงนายเสมียนในต่างจังหวัดหรือในเมืองที่ตนเป็นเจ้าเมืองอยู่ว่า พวกเราจะได้เป็นผู้อุปฐากพระผู้มีพระภาคเจ้าตลอด 3 เดือนนี้ ขอท่านจงจัดแจงสำภาระสำหรับอุปฐากพระผู้มีพระภาคเจ้าทุกอย่างเริ่มตั้งแต่วิหารเป็นต้นไป ฝ่ายนายเสมียนเมื่อได้รับข่าว แล้วก็ได้จัดเตรียมคน สิ่งของ และข้าทาสบริวารต่างๆ ให้พร้อมจากนั้นก็ได้นำข่าว ตอบพระโอรส 3 พี่น้องไปว่าทุกอย่างพร้อมมูลแล้วพระเจ้าข้า เมื่อพลพรรคจัดเตรียมสรรพสิ่งของเสร็จแล้วพระโอรส 3 พระองค์ก็นุ่งผ้ากาสาเยพร้อมกันบุรุษ 100 คน ผู้เป็นบริวารได้นำเสด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าไปยังชนบทมอบถวายวิหารให้อยู่จำพรรษา ณ เมืองนั้น ในเมืองนั้นมีบุตรศฤงคารคนหนึ่งพร้อมด้วยภริยาผู้ทำหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายพัสดุ หรือเรือนคลังของพระโอรสทั้ง 3 พระองค์เป็นผู้มีศรัทธา มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา เขาได้ถวายทานวัตรแก่ภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธรูปเป็นประธาน โดยเคารพ ต่อมานายเสมียนก็ได้พาเขาไปพร้อมกับชาวเมืองประมาณ 11,000 คน ไปบริหารจัดการให้การทำบุญทำทานในช่วง 3 เดือนให้เป็นไปโดยเคารพทีเดียว ในคนเหล่านั้น ชาวเมืองบางพวก ได้เกิดขัดใจกันขัดแย้งกันขึ้นจึงพากันทำอันตรายแก่ทาน กล่าวคือพากันกินไทยธรรมด้วยตนเอง และเอาไฟเผาโรงครัว ณ สถานที่ถวายทานนั้น ส่วนพระโอรสทั้ง 3 พระองค์ผู้ปรารถนาบุญก็ต่างพากันทำสักการะแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าตลอด 3 เดือนตามคำสัญญาที่ให้ไว้กับพระราชาก็ครบเวลา 3 เดือนก็นำเสด็จพระผู้มีพระภาคเจ้ากลับสู่พระนครตามเดิม เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จกลับแล้วก็ปรินิพพาน ส่วนพระโอรสทั้ง 3 พระองค์ก็ดี เสมียนในเมืองนั้นก็ดี และศฤงคาริกผู้เป็นภักตคาริกของพระโอรสทั้งสามพร้อมด้วยบริวารก็ดี เมื่อทำการแล้ว ได้ไปบังเกิดในสวรรค์ตามลำดับ ส่วนชาวเมืองบางพวกที่ขัดใจกันขัดแย้งกันเพราะกรรมที่ทำอันตรายต่อการให้ทาน เมื่อทำการแล้วก็ได้ไปเกิดในนรกเมื่อชนทั้ง 6 พวกนั้นได้เวียนว่ายตายเกิด คือ บางพวกจากสวรรค์เข้าถึงสวรรค์ (คือคนที่ทำบุญตลอด 3 เดือน) บางพวกจากนรกเข้าถึงนรก (คือพวกทำบาปตลอด 3 เดือน) อยู่เช่นนี้เป็นเวลานานถึง 92 กัป ครั้นถึงภพที่นี้ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงพระนามว่า กัสสปะ คนผู้ทำลายทานในชาติก่อนได้เกิดเป็นเปรต ในสมัยนั้นพวกมนุษย์ได้พากันให้ทานแล้วอุทิศแก่พวกเปรต ผู้เป็นญาติของตนว่า ขอทานที่ให้นี้ จงสำเร็จแก่พวกญาติของพวกเราเถิดบรรดาญาติที่เกิดเป็นเปรตก็ได้สวดยสมบัติ ส่วนเปรตที่เป็นญาติของนายทะเปียน (พระเจ้าพิมพิสาร) กลับไม่ได้รับส่วนบุญจึงได้พากันเข้าไปเฝ้าพระกัสสปะสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วกราบทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้าพระองค์จะมีโอกาสได้ส่วนบุญที่ญาติอุทิศให้เหมือนกับพวกเปรตเหล่านั้นหรือเปล่า พระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “ตอนนี้ขณะนี้พวกเจ้ายังไม่ได้ทอดทิ้งในอนาคตจะมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงพระนามว่า โคตมอุบัติขึ้นในยุคนั้น จะมีพระราชาทรงพระนามว่า พิมพิสาร พระองค์ได้เป็นญาติของพวกเจ้า พระองค์ได้ถวายทานแด่พระพุทธเจ้าแล้วจะอุทิศส่วนบุญ

ให้แก่พวกเจ้า พวกเจ้าจะได้ส่วนบุญในตอนนั้น” พระดำรัสของพระกัสสปะสัมมาสัมพุทธเจ้า นั้นได้เป็นเสมือนว่า พวกเขาจะได้ส่วนบุญในวันพรุ่งนี้ ต่างก็เฝ้ารอวันนั้นด้วยความหวัง จนพุทธันดรหนึ่งผ่านไปเมื่อถึงสมัยพุทธกาลนี้พระโอรสทั้ง 3 พระองค์พร้อมด้วยบุรุษ 1,000 คน จุตจากเทวโลกมาเกิดในสกุลพราหมณ์ในนครรัฐ ต่างพากันบวชเป็นฤๅษีเป็นขฤๅล 3 พี่น้องอาศัยอยู่ ณ คยาสิสประเทศ (ซึ่งก็คือขฤๅล 3 พี่น้องได้แก่ ‘อรรุเวลกัสสปะ’ มีสาวกบริวาร 500 คน ตั้งอาศรมบำเพ็ญพรต บูชาไฟอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชราตอนเหนือ นทีกัสสปะ’ มีบริวาร 300 และ คยากัสสปะ มีบริวาร 200 ตั้งอาศรมอยู่คนละแห่งที่ค้ำน้ำทางใต้ถล่มมา) นายเสมียนในชนบทได้เป็นพระเจ้าพิมพิสาร คฤหบดีบุตรผู้เป็นขุนคลังได้เป็นเศรษฐี ชื่อว่า วิสาขะ ภริยาของคฤหบดีบุตรนั้นได้เป็นธิดาของเศรษฐี นามว่าธรรมทินนา คนอื่นๆ ก็ได้เกิดเป็นบริวารของพระราชานั้นเอง เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพวกเรา ได้ทรงตรัสรู้ 7 สัปดาห์ ทรงเสด็จมายังกรุงพาราณสี โดยลำดับ ทรงประกาศธรรมจักร ทรงแนะนำพระปัญจวัคคีย์ จนถึงขฤๅล 3 พี่น้องพร้อมด้วยบริวาร 1,000 คนให้รู้ธรรมแล้วทรงเสด็จไปยังกรุงราชคฤห์ และทรงแสดงพระธรรมเทศนาแก่พระเจ้าพิมพิสาร พร้อมกับพราหมณ์และคฤหบดีชาวอังคะและมคธะ 11,000 คน จนบรรลุโสดาปัตติผล จากนั้นพระราชาทรงนิมนต์เพื่อเสวยพระกระยาหารในวันพรุ่งนี้พระองค์ทรงรับแล้ว ฝ่ายพระพุทธองค์เมื่อถึงเวลากำหนดก็ทรงเสด็จเข้าไปยังกรุงราชคฤห์ทรงรับมหาทานในพระราชานิเวศน์ของพระราชามีพิสารแล้ว อนึ่ง จะพบว่าในกระบวนการธรรม คือ การเวียนว่ายตายเกิดของญาติผู้เกี่ยวข้องกับเปรตเหล่านั้น ไม่ได้หลุดรอดพ้นจากสายตาของบรรดาเปรตผู้เฝ้ารอส่วนบุญนั้นเลย เนื่องจากความหวังที่พระกัสสปะพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ไว้ได้ตอกย้ำเตือนจิตของพวกเขายูไม่ว่างเว้นว่า สักวันหนึ่งเมื่อถึงคราวของพระพุทธเจ้าพระองค์นี้มาถึงเมื่อนั้นพวกเขาจะได้รับส่วนบุญเป็นแน่ อารมณ์แห่งการรอคอยประหนึ่งว่าจะได้รับทานในวันพรุ่งนี้ๆ มันได้รับกวนจิตอยู่ตลอดเวลา เมื่อกระบวนการได้ชักนำให้ญาติทั้งหลายกลับมาเกิดอีกครั้งทำให้พวกเขามีความหวังและมองเห็นว่าหวังของพวกเขาเองจะมีมาถึงในระยะเวลาไม่นานนี้อย่างแน่นอน เมื่อพระเจ้าพิมพิสารได้กระทำการถวายทานแด่พระพุทธองค์พร้อมด้วยหมู่ภิกษุอยู่นั้น พวกเขาจึงพากันมาขึ้นด้วยหวังใจว่า “บัดนี้ พระราชาจักอุทิศทานแก่พวกเรา บัดนี้ พระราชาจักอุทิศทานแก่พวกเรา” แต่เรื่องมันไม่ได้เป็นเช่นนั้น เพราะพระเจ้าพิมพิสารเมื่อทรงถวายทานด้วยความเคารพในพระพุทธองค์และพระสงฆ์ พระองค์ถวายทานไปพรั่งพร้อมไปพรั่งกล่าวว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า จะพึงประทับอยู่ ณ ที่ไหนหนอ จึงไม่ได้อุทิศทานนั้นแก่ใครๆ พวกเปรตที่เป็นญาติที่อุตสาหะเฝ้ารอมานานกว่าพุทธันดรหนึ่งเมื่อไม่ได้รับส่วนบุญก็สิ้นหวังทานที่เห็น ไทยธรรมก็มี ผู้รับทานก็มี ทานนั้นก็ถวายไปแล้วขาดแค่เพียงเจตนาของผู้ถวายทานนั้นที่จะอุทิศให้พวกตน และพวกตนก็เฝ้ามองอยู่ตลอดเวลาว่าจะได้ๆ แต่เมื่อไม่มีเจตนาจากผู้ถวายทานทำให้พวกตนไม่ได้ส่วนบุญจึงเกิดความโกรธระคนกับความน้อยเนื้อต่ำใจว่าทำไมพระราชาก็ไม่อุทิศให้พวกเขาความสิ้นหวังและผิดหวังเช่นนั้นทำให้พวกเขาได้พากันมาร้องโหยหวนไกลๆ พระราชานิเวศน์ของพระราชาก็เพื่อแสดงให้พระราชารู้เห็นว่า นี่คือการเศร้าของพวกเรา ซึ่งเสียงร้องโหยหวนเช่นนั้นได้ยินเข้าไปถึงห้องบรรทมของพระราชาก็เมื่อพระราชารู้เช่นนั้นจึงเกิดความสังเวชในเสียงอันน่าสะพึงกลัว น่าหวาดเสียวนั้น พอรุ่งสาง พระองค์พร้อมด้วยบริวารได้เสด็จไปเฝ้าพระพุทธองค์ ณ พระเวฬุวนาราม พร้อมกับได้ทรงกราบทูลถามพระพุทธองค์ว่า ข้าพระองค์ได้สดับเสียง

เห็นปานนี้ จักมีเหตุอะไรแก่ข้าพระองค์หรือไม่ พระพุทธเจ้าข้าพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสกับพระราชาว่า
อย่าทรงกลัวเลยมhabาพิตร จักไม่มีความชั่วช้าลามกอะไรแก่พระองค์ดอก อนึ่ง ญาติเก่าก่อนของพระองค์
ที่เกิดในพวกเปรตก็มี ญาติเหล่านั้นร่ำว่าจะได้พบเฉพาะพระองค์แต่เพียงผู้เดียวถึงพุทธรูปหนึ่ง
ท่องเที่ยวไปด้วยหวังใจว่าเมื่อพระองค์ถวายทานแด่พระพุทธเจ้าแล้ว จักอุทิศแก่พวกเราบ้าง และเพราะ
พระองค์ถวายทานเมื่อวันวานแล้ว มิได้อุทิศให้พวกเขา พวกเขาจึงพากันสิ้นหวัง และพากันส่งเสียงร้อง
เช่นนั้น พระราชาจึงกราบทูลถามว่า หม่อมฉันถวายทานในวันนี้ เปรตเหล่านั้นจะได้รับส่วนบุญใช้ไหม
พระเจ้าข้า พระศาสดาตรัสว่า ได้มhabาพิตร พระราชาเมื่อได้ฟังเช่นนั้นจึงกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้
เจริญ ถ้าอย่างนั้นขอพระผู้มีพระภาคเจ้า โปรดรับทานของข้าพระองค์เพื่อเสวยในวันนี้ ข้าพระองค์จัก
อุทิศแก่พวกเปรตเหล่านั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงรับนิมิตด้วยดุริยาภิเษกพระราชาได้เสด็จกลับไปยัง
พระราชนิเวศน์ ทรงให้จัดแจงมหาทานแล้วให้กราบทูลกาลแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระผู้มีพระภาคเจ้า
เสด็จไปยังพระราชนิเวศน์ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ประทับนั่งบนอาสนะที่บรรจงจัดไว้ เมื่อเปรตเห็นเช่นนั้น
ต่างก็พากันไปร่วมงานอีกครั้งด้วยหวังว่า วันนี้พวกเราจะต้องได้อะไรๆ แน่ จึงได้พากันยืนอยู่ในที่ต่างๆ
มีภายนอกฝาเรือนเป็นต้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทรงทำอาการที่พวกเปรตเหล่านั้นทั้งหมดมาปรากฏ
แด่พระราชา พระราชาเมื่อจะทรงหลั่งน้ำทักษิโณทกจึงอุทิศว่า “ทานที่ข้าพเจ้าให้นี้ จงสำเร็จแก่พวกญาติเกิด”
ในขณะนั้นเอง สรรพโภคขณินดาระดาไปด้วยกลุ่มดอกอุบลได้บังเกิดแก่พวกเปรต เปรตเหล่านั้นพากัน
อาบและดื่มในสระโภคขณินทำให้สามารถระงับความกระวนกระวาย ความลำบาก และความกระหาย
ได้ทำให้ร่างกายมีสีดังทองคำพระราชาเมื่อถวายข้าวยาคุของเคี้ยว และของบริโภคแล้วก็ทรงอุทิศให้
ขณะนั้นนั่นเอง ข้าวยาคุ ของเคี้ยวและอาหารอันเป็นทิพย์ก็บังเกิดแก่เปรตเหล่านั้น เปรตเหล่านั้นพากัน
บริโภควรรณเป็นต้น ก็มีอันทรรี กระปรี้กระเปร่า ต่อมาพระราชาได้ถวายผ้า ที่นอนและที่นั่งแล้วทรง
อุทิศให้ ทันใดนั้นเองเครื่องประดับมีชนิดต่างๆ เช่น ผ้า ปราสาท เครื่องลาด และที่นอน เป็นต้น อันเป็น
ทิพย์ได้บังเกิดแก่เปรตเหล่านั้น และสมบัติของเปรตทั้งหมดก็ได้ปรากฏแก่พระราชา โดยประการที่พระผู้
มีพระภาคเจ้าทรงอธิษฐานไว้ เมื่อพระราชาทรงทอดพระเนตรเห็นก็ทรงพอพระทัยยิ่งนัก ต่อมาเมื่อพระผู้
มีพระภาคเจ้าเสวยพระกระยาหารแล้วทรงห้ามภักตรแล้ว เพื่อจะทรงอนุโมทนาแก่พระเจ้าพิมพิสารจึงได้
ตรัสไว้ใน ติโรกฐทปเตวตถว่า เปรตทั้งหลายพากันมาเรือนของตนแล้วยืนอยู่ภายนอกฝาเรือน ที่ตรอก
กำแพง และทางสามแพร่ง และยืนอยู่ที่ใกล้บานประตู เมื่อข้าว น้ำ ของกิน ของบริโภคเพียงพอ เขาเข้า
ไปตั้งไว้แล้ว แต่ญาติของเปรตเหล่านั้นระลึกไม่ได้ เพราะกรรมของสัตว์เป็นปัจจัย เหล่าชนผู้อนุเคราะห์
ย่อมให้น้ำและโภชนะอันสะอาดประณีต สมควรแก่ญาติทั้งหลายตามกาล ดุจทานที่มhabาพิตรถวายแล้ว
ฉะนั้น ด้วยเจตนาอุทิศว่า ขอนานี้แลจงสำเร็จผลแก่ญาติทั้งหลายของเรา ขอญาติทั้งหลายของเราจง
เป็นสุขเถิด ส่วนเปรตผู้เป็นญาติเหล่านั้นพากันมาชุมนุมในที่นั้น เมื่อข้าวและน้ำมีอยู่เพียงพอย่อม
อนุโมทนาโดยเคารพว่า เราได้สมบัติเพราะเหตุแห่งญาติเหล่าใด ขอญาติของเราเหล่านั้นจงมีอายุยืนนาน
การบูชาเป็นอันพวกญาติได้ทำแล้วแก่เราทั้งหลาย และญาติทั้งหลายผู้ให้ก็ไม่ไร้ผลเพราะในปรตวิสัยนั้น
กสิกรรมและโคกรักรรมไม่มีการค้าขายเช่นนั้น ก็ไม่มีการซื้อการขายด้วยเงินตรา ก็ไม่มีสัตว์ทั้งหลายผู้ทำ
กาละไปแล้วในปรตวิสัยนั้น ย่อมยังอรรถภาพให้เป็นไปด้วยทานที่ทวายให้แล้วจากมนุษยโลกนี้ น้ำฝนอัน

ตกลงในที่ดอนย่อมไหลไปสู่ที่ลุ่ม ฉันทใด ทานอันญาติหรือมิตรให้แล้วจากมนุษย์โลกนี้ ย่อมสำเร็จผลแก่เปรตทั้งหลาย ฉันทนั้นเหมือนกัน หวังน้ำใหญ่เต็มแล้วย่อมยังสาครให้เต็มเปี่ยม ฉันทใด ทานอันญาติหรือมิตรให้แล้ว แต่มนุษย์โลกนี้ย่อมสำเร็จผลแก่เปรตทั้งหลาย ฉันทนั้นเหมือนกัน กุลบุตรเมื่อหวนระลึกถึงอุปการคุณที่ท่านทำแล้วในกาลก่อนว่า คนโน้นได้ให้สิ่งของแก่เราแล้ว คนโน้นได้ทำอุปการคุณแก่เราแล้ว ญาติมิตรและสหายได้ให้สิ่งของแก่เราและได้ช่วยทำกิจของเรา ดังนี้ พึงให้ทักษิณาแก่เปรตทั้งหลายด้วยการร้องไห้ก็ดี ความเศร้าโศกก็ดี การพิไรรำไรก็ดี ไม่ควรทำเลย เพราะการร้องไห้เป็นต้นนั้น ไม่เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่เปรตทั้งหลาย ญาติทั้งหลายก็คงดำรงอยู่อย่างนั้น อันทักษิณานี้แลที่ให้แล้ว ตั้งไว้ดีแล้วในสงฆ์ ย่อมสำเร็จเพื่อประโยชน์แก่เปรตนั้นโดยพลัน สันกาลนาน ญาติธรรม มหาบพิตร ได้แสดงให้เห็นปรากฏแล้ว การบูชาอันยิ่งเพื่อเปรตทั้งหลาย มหาบพิตรก็ทรงกระทำแล้ว และพลึงกายมหาบพิตรก็ได้เพิ่มให้แก่ภิกษุทั้งหลายแล้ว บุญมีประมาณไม่น้อย มหาบพิตรก็ได้ทรงชวนขวยแล้วแล” (ขุ.เปต. (ไทย) 18/325/165, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

ประเพณีบุญข้าวประดับดินนี้ถือได้ว่าเป็นประเพณีที่นักปราชญ์ชาวอีสานได้ประยุกต์หรือนำเอาเรื่องราวที่มีปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนามาผูกโยงให้เข้ากับ เนื้อหาของความเชื่อดั้งเดิมของท้องถิ่น เดิมทีชาวอีสานมีความเชื่อในเรื่องผีสงเทวดา มีการบูชาผีตามความเชื่อดั้งเดิมอยู่แล้ว ดังปรากฏในคำ “ผญาชาวอีสาน” กล่าวถึงเรื่องราวของบุญข้าวประดับดินเอาไว้ว่า ฮีตหนึ่งนั้นพอถึงเดือนเก้ากลางแห่งวิสาขกาล ผูกประชาชนชาวเมืองก็เล่าเตรียมตัวพร้อม พากันทานยังข้าวประดับดินกินก่อน ทายกทานให้เจ้าพระสงฆ์พร้อมสู่กาย ทำจังชีบฮ้ายถึงขบปีมา พระราชาในเมืองก็จงทำแนวนี ฮีตหากมีมาแล้ววางลงให้ถืต่อ จำไว้เด้อพ่อเถ้าหลานเว้ากะว่าตาม (มณี พะยอมยงค์, 2529: 34)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า พระเจ้าพิมพิสาร จึงเป็นต้นแบบในการทำบุญข้าวประดับดินและในสมัยโบราณ เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ครั้งแรกจะเป็นข้าว ผลไม้ หรือผลผลิตทางการเกษตรอื่นๆ ตลอดจนการจับปลาล่าสัตว์ เมื่อได้มาครั้งแรกจะต้องนำสิ่งเหล่านั้นมาสังเวียเพื่อบูชาสิ่งที่ตนเองนับถือก่อน อาจเป็นเทพเจ้าหรือผีสงก็ตาม เชื่อว่าสิ่งเหนือธรรมชาติสามารถบันดาลให้มีความอุดมสมบูรณ์และสมประสงค์ บุญข้าวประดับดิน จึงเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับข้าวและการทำทานอันเป็นอาชีพหลักของชาวอีสาน

องค์ประกอบและขั้นตอนของการทำบุญข้าวประดับดิน

องค์ประกอบของประเพณีบุญข้าวประดับดิน

สำหรับองค์ประกอบและขั้นตอนของพิธีกรรมบุญข้าวประดับดินของชาวอีสาน มีองค์ประกอบหลักอยู่ 3 ประการคือ

1. บุคคลที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม
2. สถานที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม
3. วัตถุประสงค์ของที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม

ในทางพิธีกรรม จะขอแยกกล่าวรายละเอียดตามองค์ประกอบทั้ง 4 ประการ ดังนี้

1. บุคคลที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม บุคคลที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมมี 2 ประเภท คือ ผู้นำในการประกอบพิธีกรรมและผู้ร่วมพิธีกรรม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ผู้นำพิธีกรรม หมายถึง บุคคลที่มีหน้าที่บอกขั้นตอนต่างๆ ของพิธีกรรม ตลอดจนอำนวยความสะดวกแก่ผู้มาทำบุญอันได้แก่ บุคคลต่อไปนี้

1.1 พระสงฆ์ ได้แก่ เจ้าอาวาสหรือพระภิกษุรูปอื่นๆ ก็ได้ ซึ่งในวันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 อันเป็นวันทำบุญข้าวประดับดินนั้น พระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรม ได้แก่เจ้าอาวาสแต่ละวัดตามธรรมเนียมและโดยหน้าที่แล้วพระสงฆ์มีบทบาทเป็นผู้นำทางชีวิตจิตใจและปัญญาของประชาชนจึงทำให้พระสงฆ์มีหน้าที่ต่อสังคม โดยปริยายสองประการ คือ ในฐานะผู้ทรงศีลผู้บริสุทธิ์ประกอบด้วยเมตตาธรรม และกรุณาธรรมประการหนึ่งและความผูกพันในด้านความเป็นอยู่ของบุคคลในชุมชนอีกประการหนึ่ง พระสงฆ์จะทำหน้าที่รับการถวายทานจากชาวบ้าน เพื่ออุทิศแก่ผีญาติบรรพบุรุษและผีไร้ญาติ สวดมนต์และเทศนาธรรม รวมทั้งบอกขั้นตอนของพิธีกรรมตั้งแต่ต้นจนจบ

1.2 คณะกรรมการวัด คณะกรรมการวัด ได้แก่ ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งจากชาวคุ้มหรือชุมชนเพื่อให้ทำหน้าที่เกี่ยวกับกิจกรรมทางศาสนาฯ รวมทั้งให้เป็นผู้รักษาผลประโยชน์ด้านต่างๆ ของวัดและส่วนรวม

1.3 ผู้ร่วมพิธีกรรม ผู้ร่วมพิธีกรรม หมายถึง บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องและมีส่วนร่วมในการประกอบพิธีกรรม ตั้งแต่การเตรียมสิ่งของ ตลอดจนการประกอบพิธีกรรมตั้งแต่ต้นจนจบ ซึ่งผู้ร่วมพิธีกรรมมีตั้งแต่เด็กจนถึงวัยสูงอายุทั้งเพศหญิงและชาย ดังจะได้กล่าวถึงหน้าที่การมีส่วนร่วมของบุคคลแต่ละวัย

2. สถานที่ใช้ประกอบพิธีกรรม สถานที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม สามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

2.1 บ้าน บ้านจะเป็นสถานที่เตรียมการ ใช้เป็นสถานที่จัดหุงหาอาหารทั้งคาวและหวานเตรียมผู้ที่จะไปร่วมพิธีกรรมในครอบครัวให้พร้อม ดังนั้น จึงเป็นสถานที่เตรียมงานก่อนวันทำบุญประมาณ 1 สัปดาห์

2.2 วัด วัดเป็นสถานที่ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา บุญข้าวประดับดินใช้ศาลาการเปรียญในการประกอบพิธีกรรม ซึ่งศาลาการเปรียญแข็งแรงและกว้างขวาง พอที่จะรับคนมาทำบุญได้ไม่ต่ำกว่า 100 - 200 คน ซึ่งปกติแล้วชาวบ้านก็ใช้ศาลาการเปรียญในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเป็นประจำ

3. วัตถุสิ่งของที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม เครื่องมือเครื่องใช้ประกอบพิธีกรรมแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ สิ่งของเครื่องใช้ที่เตรียมมาจากบ้านและสิ่งของเครื่องใช้ที่วัด รายละเอียดดังนี้

3.1 สิ่งของที่เตรียมไปจากบ้าน มีดังนี้ เครื่องสักการะ ได้แก่ ดอกไม้ 1-2-3 คู่ ก็ได้ ธูป 3 ดอก เทียน 2 เล่ม เงิน 1 บาทขึ้นไปค่าเทศนาธรรม ขวดน้ำและภาชนะรองรับเครื่องถวายทาน ได้แก่ อาหาร

ควาและหวาน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผลิตผลแรกได้จากไร่นาสวน อาหารความมักจะเป็น ปลาปิ้ง แจ่วและไข่เจียว ส่วนอาหารหวานมี ข้าวต้ม ขนมหมก ข้าวโพดต้ม กลอยนึ่ง และกล้วย เป็นต้น

3.2 สิ่งของที่ใช้ในวัด มีดังนี้ บาตร จำนวนเท่ากับพระสงฆ์และสามเณรในวัด สำหรับข้าว จำนวนเท่ากับพระสงฆ์และสามเณร กรรมการวัดจะจัดเตรียมไว้ให้ผู้ไปทำบุญจัดแบ่งอาหารเพื่อถวายแด่ พระสงฆ์ เครื่องขยายเสียง สำหรับผู้นำและพระสงฆ์ใช้ขยายเสียงขณะกล่าวคำอาราธนาและให้พรหรือ เทศนาธรรมข้อสำหรับตีบอกสัญญาณเวลากลางสำหรับถวายพระสงฆ์ (ขันเตียน นามเกต, 2556: 32)

ขั้นตอนของการทำบุญข้าวประดับดิน

สำหรับขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรม วันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 ซึ่งเป็นวันงานจะมีขั้นตอน ในการประกอบพิธีกรรมดังต่อไปนี้

ของเซ่นไหว้ที่ในบุญข้าวประดับดิน เรียกว่า ห่อข้าวน้อย ซึ่งมีวิธีการห่อและต้องเตรียมของ เซ่นไหว้ ดังนี้ ฉีกใบตองออกให้มีขนาดกว้างเท่ากับหนึ่งฝ่ามือ ส่วนความยาวนั้นให้ยาวสุดซี่ของใบกล้วย

1. นำข้าวเหนียวหนึ่งสุกปั้นเป็นก้อนเล็กๆ ขนาดเท่าหัวแม่มือ วางบนใบตองที่จะห่อ
 2. แกะเนื้อปลา ไก่ หมู ใส่ลงไปอย่างละเล็กละน้อย (ถือว่าเป็นอาหารคาว)
 3. ใส่เนื้ออ้อย กล้วยสุก มะละกอสุก หรือขนมหวานอื่นๆ ลงไปอีกนิด (ถือว่าเป็นของหวาน)
- ใส่หมาก 1 คำ บุหรี่ 1 มวน เมี่ยง 1 คำ
4. ห่อใบตองเข้าหากัน โดยใช้ไม้กลัดหัวท้ายและตรงกลาง จะได้ห่อข้าวน้อยที่มีลักษณะยาวๆ (คล้ายห่อข้าว

พอเช้าวันรุ่งขึ้น คือ วันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 ประมาณ 04.00 - 06.00 น. ชาวบ้านจะนำอาหาร ที่ห่อหรือใส่กระทงไว้ไปถวายหรือแขวนในบริเวณวัด บริเวณโบสถ์ ต้นโพธิ์ ศาลา ตามกิ่งไม้หรือต้นไม้ ใหญ่ๆ ในบริเวณวัด หรือเรียกว่า การยายห่อข้าวน้อย (ยาย ภาษาอีสานหมายความว่า การวางเป็น ระยะๆ) พร้อมกับจุดเทียนและบอกกล่าวแก่เปรตหรือญาติมิตรที่ล่วงลับไปแล้ว ให้มารับเอาอาหารและ ผลบุญในครั้งนี้ ซึ่งจะพากันทำเจียบๆ ไม่มีฆ้องกลองแห่แต่อย่างใด หลังจากยายห่อข้าวน้อยเสร็จแล้ว จะกลับบ้านเตรียมหุงหาอาหารตอนรุ่งเช้าของวันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 เพื่อนำไปทำบุญตักบาตรเลี้ยงพระ จากนั้นพระสงฆ์จะแสดงพระธรรมเทศนาเกี่ยวกับอานิสงส์ของบุญข้าวประดับดินและให้พรพร้อม กรวดน้ำอุทิศส่วนบุญกุศลไปให้ญาติผู้ล่วงลับด้วย

งานบุญข้าวประดับดิน ประเพณีการทำบุญให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วของชาวอีสาน จัดขึ้นใน วันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 ของทุกปี โดยมีกิจกรรมการจัดงานดังนี้

กิจกรรมช่วงเช้า

เวลา 04.00 น. ให้สัญญาณกลองตึก (ตึกตึกตึก) ยาย (วาง) ห่อข้าวประดับดิน

เวลา 07.30 น. พิธีไหว้พระรับศีลทำบุญตักบาตร

เวลา 08.00 น. ฟังพระธรรมเทศนา 1 กัณฑ์ รับพร

กิจกรรมช่วงเย็น

เวลา 16.30 น. ทำวัตรเย็น เจริญพระพุทธมนต์ เจริญจิตภาวนา แผ่เมตตา

ดังนั้น สถานที่จัดงานบุญข้าวประดับดิน ส่วนใหญ่จะนิยมจัดขึ้นในศาลาหรือบริเวณลานเจดีย์ หรือโบสถ์ของแต่ละพื้นที่ ขึ้นอยู่กับว่าชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านจะตกลงจัดกันขึ้นในปีนั้นๆ โดยปกติจะมีการจัดงานบุญข้าวประดับดินในหลายจังหวัดและหลายพื้นที่ของภาคอีสานสืบทอดกันมาเรื่อยๆ

วิเคราะห์หลักธรรมที่ปรากฏในประเพณีบุญข้าวประดับดินของชาวอีสาน

สำหรับประเด็นต่อไปที่จะต้องนำมาศึกษา ก็คือประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการค้นหาหลักธรรมที่ปรากฏในประเพณีบุญข้าวประดับดินของชาวอีสาน ซึ่งจากการศึกษามาทั้งหมดพบว่ามีหลักธรรมปรากฏอยู่ ดังต่อไปนี้

1) **การแสดงความกตัญญูต่อผู้ล่วงลับ** ความกตัญญูตเวทิต่อผู้ล่วงลับ คือ การรู้อุปการะที่คนอื่นมีต่อตนแล้วทำตอบแทน คนมีความกตัญญูตเวทิต่อผู้ล่วงลับ ได้ชื่อว่าเป็นคนดี เพราะเป็นคนรู้มีน้ำใจรู้จักตอบแทนความดีของคนอื่น ความสำคัญ ลักษณะ และผลของความกตัญญูตเวทิต่อผู้ล่วงลับนี้คือ ความกตัญญู คือ การรู้อุปการะคุณที่มีผู้ทำไว้ก่อน เป็นคุณธรรมคู่กับความกตเวทิต่อผู้ล่วงลับ คือ การตอบแทนอุปการะคุณที่ผู้อื่นทำไว้ นั่นคือความกตัญญูตเวทิต่อผู้ล่วงลับ อันหมายถึงการรู้อุปการะที่คนอื่นทำแล้วและตอบแทน หรือการรู้จักคุณค่าแห่งการกระทำดีของคน ความกตัญญูตเวทิต่อผู้ล่วงลับเป็นเครื่องหมายของคนดีพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงความกตัญญูตเวทิต่อผู้ล่วงลับเป็นเครื่องหมายของคนดีไว้ ดังมีพุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า นิमितฺตํ สาธุ รูปานํ กตญญูตเวทิตา แปลว่า ความกตัญญูตเวทิต่อผู้ล่วงลับ เป็นเครื่องหมายของคนดี คำว่า เครื่องหมาย เป็นคำนามหมายถึงสิ่งที่ทำขึ้นแสดงความหมายเพื่อจดจำหรือกำหนดรู้ หรือเครื่องหมายที่เป็นสิ่งกำหนดรู้เป็นคนดีหรือไม่อย่างไรทางพระพุทธศาสนามีเกณฑ์พิจารณามากมายแต่ที่เน้นอย่างหนึ่ง ก็คือความกตัญญูตเวทิต่อผู้ล่วงลับเป็นสิ่งบ่งบอกคุณสมบัติความเป็นคนดีของบุคคล กล่าวอีกนัยหนึ่ง สัตบุรุษหรือคนดีทั้งหลายมีความกตัญญูตเวทิต่อผู้ล่วงลับเป็นเครื่องหมาย ดังพุทธพจน์ที่ปรากฏในสรภังคชาดก ความว่า บุคคลใดเป็นคนกตัญญูตเวทิต่อผู้ล่วงลับปรารถนากัลยาณมิตร และมีความรักดีมั่นคง ช่วยกระทำความดีของมิตรที่ตกยากด้วยความเต็มใจบัณฑิตเรียกคนเช่นนั้นว่า สัตบุรุษ และดังพุทธพจน์ที่ปรากฏในสัปบุริสสูตร (พระอรียานวัตร เชมจารี, 2530: 24)

สรุปได้ว่า การทำบุญข้าวประดับดินเป็นการได้ทำหน้าที่ของบุตร คือ ความกตัญญูตเวทิต่อผู้ล่วงลับคุณบิดามารดา เมื่อได้ทำบุญแล้วก็จะหมดห่วงว่าท่านอาจตกทุกข์ได้ยาก และตนก็ได้ชื่อว่าทำหน้าที่ได้สมบูรณ์แล้ว ไม่บกพร่องต่อหน้าที่ของบุตร-ธิดา และแสดงถึงความสามารถในการดำรงชีวิตอยู่ได้ตามปกติภาวะของคนในสังคม ไม่ยากจนเข็ญใจจนถึงไม่อาจทำบุญให้พ่อแม่ของตนได้คนทั้งหลายรู้จักความกตัญญูตเวทิต่อผู้ล่วงลับ แต่พระพุทธศาสนาก็สอนว่าคนประเภทนี้หาได้ยาก

2) **นำมาซึ่งความสามัคคี** การทำบุญข้าวประดับดินช่วยส่งเสริมให้เกิดความรักความสามัคคี เพราะได้ช่วยเหลือกัน เห็นน้ำใจกัน ดังนั้น จึงมีความรู้สึกดีต่อกันร่วมแรงร่วมใจกันทำงานได้เห็นความสมัครสมานสามัคคีของญาติพี่น้อง เพราะญาติพี่น้องที่มาช่วยงานต้องเห็นความสำคัญของความเป็นญาติ ดังนั้น จึงสละเวลามาทำบุญ อนึ่ง ญาติที่มาทำบุญนั้นต้องเป็นคนที่เคารพรักกันสนิทสนม หากบาดหมางกันย่อมไม่มาร่วมงานบุญความพร้อมเพรียงกันจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการให้ความร่วมมือ ร่วมแรงร่วมใจกันทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยความเต็มใจ มองเห็นความสำคัญและเป้าหมาย คือ ความสำเร็จและผลของ

งานนั้นๆ การทำบุญแจกข้าวเป็นการได้แสดงออกซึ่งความสามัคคีทั้งของญาติพี่น้อง คนเคารพนับถือกัน ชอบพอกัน ตลอดจนบ้านใกล้เคียง เพราะต้องมาช่วยกันทำงานบุญ ซึ่งความสามัคคีนี้เกิดขึ้นจากการเคารพนับถือกัน ต้องการแบ่งเบาภาระของเจ้าภาพ บรรยาการของการทำงานเป็นไปด้วยความสุข เพราะเป็นการได้สละความเกียจคร้าน ตระหนี่ ความโกรธ ความดูหมิ่น เป็นต้น มุ่งแต่ให้งานนั้นเป็นไปด้วยความราบรื่นความสามัคคีเป็นธรรมที่จำเป็นสำหรับสังคม เพราะหากไม่มีความสามัคคีก็ย่อมแสดงถึงการที่สังคมนั้นมีความเพิกเฉยต่อธุระของคนอื่นหรือการแตกสามัคคีกัน

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ท่านยังได้กล่าวถึง ความสามัคคีของมวลมนุษย์ว่าทุกคนสามารถปฏิบัติได้เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม เพื่อความสงบสุข ความเจริญของโลก มนุษย์ทุกคนสามารถร่วมมือกัน มีความสมัครสมานสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการสร้างสรรค์โลกได้ด้วยการปฏิบัติตนตามหลักพรหมวิหาร 4 ประการ ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เพราะหลักธรรมดังกล่าวนี้ พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้เพื่อให้มนุษย์ทุกคนเป็นพรหม คือ เป็นผู้สร้างสรรค์อภิลोक ช่วยกันบำรุงรักษาโลกนี้ให้มีสันติสุข ด้วยเรี่ยวแรงความพากเพียรของมนุษย์เอง โดยไม่ต้องรอเทพเจ้าหรืออำนาจวิเศษใดๆ มาบันดาลให้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2543: 42)

จุดมุ่งหมายของความสามัคคี สรุปได้ว่า (1) ช่วยให้มีมนุษย์มีจิตใจประกอบด้วยเมตตา กรุณา (2) ช่วยให้การกระทำผิดด้วยความโลภ ความโกรธ ความหลง ลดลง เบาบาง (3) ช่วยให้สังคมมีความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน (4) ช่วยให้ประเทศชาติสามารถดำรงสภาพชั่วลูกหลานได้

3) การสงเคราะห์กัน การสงเคราะห์กัน พระพุทธศาสนาเรียกว่า “สังคหัตถุ” แปลว่า ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคลอื่น ทำให้บุคคลคิดถึงกัน รักใคร่นับถือกัน และประสานสามัคคีของหมู่คณะไว้ได้ มีองค์ประกอบ 4 อย่าง ได้แก่

1. ทาน หมายถึง การให้ปันสิ่งของด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ ช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยทุน หรือทรัพย์สิน และวัตถุสิ่งของตลอดจนให้ความรู้ และศิลปวิทยา กล่าวเฉพาะการให้วัตถุสิ่งของมุ่งประโยชน์แก่ผู้รับ ให้เพื่อเป็นการตอบแทนคุณ ปราบณาบูชาคุณแก่ท่านผู้มีคุณ เช่น ปู่ทวด ยายทวดตา ยาย และบิดา มารดาผู้มีอุปการคุณการให้มิประโยชน์ทั้งแก่ผู้ให้และผู้รับ คือ ทำให้ผู้ให้มีความสุข เบิกบานใจ และอิ่มใจซึ่งจะเป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อร่างกายและจิตใจ เป็นการสละความเห็นแก่ตัว ผู้รับย่อมได้รับประโยชน์จากสิ่งของที่เขาให้ การให้และการรับจึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับมนุษย์ เป็นการรักษาความเป็นธรรมชาติของมนุษย์ไว้ เป็นการรักษาความเป็นสังคมความเป็นเพื่อนฝูงความเป็นญาติเอื้อไว้ และการให้กับการรับยังเป็นกฎ เป็นกระบวนการของธรรมชาติของบุคคลผู้มีความกตัญญู ถ้าธรรมชาติไม่มีการให้และการรับ ป่านนี้ก็จะมีโลก ดวงดาว มนุษย์ พืช สัตว์ และธรรมชาติอย่างแน่นอน พระพุทธองค์ตรัสว่า “การให้ทาน เป็นมงคลอันสูงสุด” ซึ่งเป็นการส่งเสริมความดี (ที.ปา. (ไทย) 11/352/369, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

2. ปิยวาจา หรือ เปยยวัชชะ หมายถึง พูดอย่างคนรักกัน คือ กล่าวคำสุภาพ ไพเราะน่าฟัง ชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผลเป็นหลักฐานชักจูงในทางที่ดีงาม หรือคำแสดงความเห็นอกเห็นใจให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคี เกิดไมตรีทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

3. อุตถจริยา หมายถึง ทำประโยชน์แก่เขา คือ ช่วยเหลือด้วยร่างกาย และชวนช่วยช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไข้ปัญหาและช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม

4. สมานัตตตา หมายถึง เอาตัวเข้าสมาน คือ ทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอต่อผู้อื่นว่าแม่ ไม่เอาเปรียบ และร่วมสุข ร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไข้ปัญหาเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2546: 65)

ดังนั้น บุญข้าวประดับดิน มีจุดมุ่งหมายหลักๆ คือ เพื่อหวังประโยชน์แก่ผู้อื่น มุ่งปลดปล่อยผู้อื่นจากความทุกข์ และช่วยส่งเสริมให้เขามีความสุข ให้การกระทำความดีโดยการให้ทาน เป็นต้น เป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์สุข เช่น ช่วยยกระดับภูมิกำเนิดของญาติผู้ไปเกิดอยู่ในเปรตวิสัยให้สูงขึ้น หรือแม้แต่มีสวนส่งเสริมบำรุงพระพุทธศาสนาให้มีความยืนยาวมั่นคง การกระทำประโยชน์ในส่วนนี้เรียกว่า “ปรหิตปฏิบัติ” คือ การบำเพ็ญประโยชน์แก่ผู้อื่น ซึ่งมีทั้งระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม เพื่อกระทำประโยชน์ส่วนตนซึ่งเรียกว่า “อตตहितสมบัติ” เพราะแม้ว่าการกระทำนั้นจะมุ่งอำนวยประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น แต่ก็เป็ผลได้หรือผลพลอยได้แก่ผู้กระทำด้วย

สรุป

หลักธรรมที่ปรากฏในบุญข้าวประดับดิน พบว่า หลักกตัญญูกตเวที ยังพบหลักความสามัคคี และสังคหัตถ์ ถึงแม้ว่าหลักธรรมเหล่านี้จะปรากฏในทุกบุญก็ตาม แต่ปรากฏในบุญข้าวประดับดินเพราะหลักธรรมนี้เป็นหลักธรรมที่เป็นสากล มนุษย์ที่เป็นญาติกันไม่ว่าญาติสายโลหิต ญาติมิตร หรือญาติธรรมก็ตาม จึงควรมีหน้าที่ คือ การสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ด้วยท่าทีแห่งเมตตาและปรารถนาดีต่อกัน พระพุทธศาสนาสอนว่า การสงเคราะห์เป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคลอื่น ทำให้บุคคลคิดถึงกัน รักใคร่นับถือกัน และประสานสามัคคีของหมู่คณะ และยังพบว่าการทำบุญด้วยวิธีการให้ทาน และวิธีการทำบุญด้วยการเจริญภาวนาการอุทิศบุญในพระพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

- ชั้นเตียน นามเกต. (2556). การศึกษาคติความเชื่อประเพณีบุญเดือนเก้า (ข้าวประดับดิน). *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ปรีชา พิณทอง. (2534). *ประเพณีโบราณไทยอีสาน*. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์ศิริธรรม.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2543). *พุทธธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2546). *ก้าวไปกับบุญ ธรรมะฉบับเรียนลัด*. นครปฐม: วัดญาณเวศกวัน.
- พระมหาสุพจน์ คำน้อย. (2547). การศึกษาวิเคราะห์คำสอนเรื่องการอุทิศส่วนบุญในพระพุทธศาสนาเถรวาท. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระอริยานุวัตร เขมจารี. (2530). *คติความเชื่อของชาวอีสานในวัฒนธรรมพื้นบ้านคติความเชื่อ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พวงพิกุล มัชฌิมา. (2537). บุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสากบ้านกุดรัง ตำบลกุดรัง อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม. *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*.

มณี พยอมยงค์. (2529). *ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย เล่ม 1-2*. เชียงใหม่: ส.ทรัพย์การพิมพ์.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สาลี รักสุทธี. (2544). *ฮีตสิบสอง คองสิบสี่*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา.

สุเมธ เมธาวิทยกุล. (2532). *สังกัปปพิธีกรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์.

